«شرق» هم‌زمان با برگزاری نشست آستانه از تحولات سیاسی و میدانی درباره پرونده سوریه گزارش می‌دهد

تکاپوها در دوحه

عبدالرحمن فتح‌الهی: نشست روند آستانه، دیروز شنبه ۱۷ آذر با حضور عباس عراقچی، سرگئی لاوروف و هاکان فیدان، وزیران امور خارجه ایران، روسیه و ترکیه در دوحه، پایتخت قطر برگزار شد. موضوع بحث این نشست تحولات دو هفته اخیر سوریه بود. پس از پایان نشست وزرای خارجه روند آستانه، عراقچی بر پایان فوری درگیری‌ها در سوریه تأکید کرد. به نوشته ایسنا، وزیر امور خارجه کشورمان طی اظهاراتی در جمع خبرنگاران به ارزیابی نشست سه‌جانبه با حضور همتایان روس و ترک خود پرداخت و به گفته او: «جلسه بسیار خوب روند آستانه را با حضور وزیران خارجه ترکیه و روسیه داشتیم و در انتهای جلسه نیز نماینده ویژه دبیر کل سازمان ملل در امور سوریه به جلسه ملحق شد». سکان‌دار سیاست خارجی ایران با بیان اینکه «در این جلسه مسائل روز و جاری سوریه مورد مذاکره قرار گرفت»، تصریح کرد: «در این جلسه بر این موضوع تأکید شد که درگیری‌ها در سوریه باید فورا خاتمه پیدا کند، تمامیت و حاکمیت ارضی سوریه محترم شناخته شود و در این زمینه به قطع‌نامه سازمان ملل در این خصوص مراجعه شود و گفت‌وگوهای سیاسی بین دولت سوریه و گروه‌های معارض مشروع سوریه شروع شود». این دیپلمات عالی‌رتبه جمهوری اسلامی ایران همچنین خاطرنشان کرد: «قرار بر این است که با دولت سوریه در این زمینه صحبت کنیم، من مشورت‌های خود را با دمشق خواهم داشت و روسیه نیز با مقامات سوریه رایزنی و گفت‌وگو خواهد داشت و ان‌شاءالله با رایزنی با دولت‌های دیگر کار را به پیش می‌بریم». عراقچی متذکر شد: «گفت‌وگوهای سیاسی میان دولت سوریه و گروه‌های معارض مشروع باید ادامه پیدا کند». پیش از نشست دوحه‌فروم و روند آستانه، عباس عراقچی گفته بود: «من قصدی برای شرکت در نشست نداشتم اما تحولاتی که رخ داد به خصوص در سوریه و قراری که با ترکیه و روسیه گذاشتیم تا از شانس حضور در دوحه استفاده کنیم برای اجلاس روند آستانه، شرکت کردم». وزیر امور خارجه کشورمان خبر داد: «بعد از جلسه، گفت‌وگوی صریح و مستقیمی را با وزیر خارجه ترکیه داشتم و بعد یک گفت‌وگوی نسبتا مبسوطی با امیر قطر داشتم و هر دو دیدار متمرکز بر سوریه بود و اینکه چه مسیری را باید در حمایت از مردم سوریه و تمامیت ارضی سوریه و جلوگیری از تبعات هرگونه تحولی بر منطقه و حوزه پیرامونی اتخاذ کرد».

لاوروف: تسلط گروه‌های تروریستی به سوریه پذیرفتنی نیست

سرگئی لاوروف، وزیر امور خارجه روسیه، هم در پایان نشست روند آستانه در دوحه به این نکته اشاره داشت: «اجازه‌دادن به گروه‌های تروریستی برای کنترل خاک سوریه غیرقابل قبول است». آن‌طور که مسئول دیپلماسی روسیه می‌گوید: «در نشست بر یکپارچگی خاک سوریه و ضرورت پایان فوری خصومت‌ها تأکید کردیم». لاوروف با اشاره به اینکه از ابزار دیپلماتیک برای توقف خون‌ریزی در سوریه استفاده می‌کنیم، این را هم بیان کرد: «در نشست آستانه در دوحه درباره حاکمیت و تمامیت ارضی سوریه به توافق رسیدیم». به گفته وزیر خارجه روسیه: «امروز با ایران و ترکیه به توافق رسیدیم که یک فراخوان قوی برای دستیابی به امنیت و ثبات در سوریه صادر کنیم». مقام ارشد روس با اشاره به اینکه ما می‌خواهیم اطمینان حاصل کنیم که کشور سوریه یکپارچه باقی می‌ماند، تصریح کرد: «درحال هماهنگی با ایران و ترکیه درباره تحولات سوریه هستیم». لاوروف این را هم گفت: «تماس امروز روسیه، ایران و ترکیه از دوحه باید برای طرف‌های درگیر در سوریه درک شود و به دقت به آن گوش داده شود». البته گفته‌های لاوروف در ادامه حکایت از نگرانی مسکو درباره احتمال سقوط بشار اسد و تبدیل‌شدن سوریه به عراق و لیبی دیگر در سایه وقوع جنگ داخلی حکایت از آن دارد که احتمالا کرملین این گزاره (سقوط دمشق) را متصور است.

از تکذیب سفر بشار اسد به تهران و عدم تخلیه سفارت ایران در دمشق تا خبر دیدار مجدد علی لاریجانی با رئیس‌جمهور سوریه

به موازات تکاپوهای سیاسی و دیپلماتیک در دوحه، شاهد روند سریع تحولات در سوریه نیز هستیم، تا جایی که برخی رسانه‌ها شامگاه جمعه از خروج بشار اسد از دمشق و حضورش در تهران خبر داده بودند. در همین راستا حتی ادعای حضور اسد در هتل اسپیناس تهران در فضای مجازی جنجالی شد که این خبر ساعتی بعد تأیید نشد. در همین باره عمر رحمون، فعال سیاسی و اجتماعی سوریه طی نوشته‌ای در شبکه ایکس از حضور بشار اسد، رئیس‌جمهور این کشور، در دمشق خبر داد. در سوی دیگر هم اسماعیل بقایی، سخنگوی وزارت خارجه جمهوری اسلامی ایران، خبرها مربوط به تخلیه سفارت جمهوری اسلامی ایران در دمشق را تکذیب کرد و به گفته او: «سفارت ایران همچنان به فعالیت‌های خود ادامه می‌دهد». جمعه‌شب، روزنامه آمریکایی «نیویورک‌تایمز» در خبری مدعی شد: «ایران تخلیه نیروهایش از سوریه را آغاز کرده و نیروهای خود را از دمشق به لبنان، عراق و تهران منتقل کرده است». یعقوب رضازاده، عضو کمیسیون امنیت ملی مجلس، هم خبرهای واصله درباره تخلیه مستشاران ایرانی و سفارت ایران در دمشق را تکذیب و درعین‌حال خبر از دیدار روز جمعه اسد با علی لاریجانی داد و گفت: «امیدواریم دیپلماسی‌ای که درحال انجام‌شدن است و از دیروز (جمعه) شروع شده، با سفر آقای لاریجانی به سوریه و همچنین سفر مسئولان وزارت خارجه به کشورهای عراق و قطر این اتفاق به خیر بگذرد». این نماینده مجلس در بخش دیگری از اظهارات خود درباره خبر ترک بشار اسد و خانواده‌اش از سوریه مجددا این اخبار را تکذیب کرد و به گفته او: «دیروز (جمعه) آقای لاریجانی با او در دمشق ملاقات داشته است».

رضازاده همچنین ابراز امیدواری کرد: «تحولات نظامی سوریه با اقدامات ایران متوقف شود و ان‌شاءالله وضعیت بهبود پیدا کند؛ چراکه ما هم ایرانی در آنجا زیاد داریم. درحال‌حاضر، بیش از ۱۰ هزار نفر ایرانی در سوریه هستند». این نماینده مجلس درباره تعیین‌تکلیف بدهی‌های سوریه به ایران پس از اتفاقات اخیر که بنا به برخی گزارشات حدود ۳۰ میلیارد تخمین زده می‌شود، اظهار بی‌اطلاعی کرد و به گفته او: «احتمالا چنین بدهی‌ای صحت نداشته باشد». بااین‌حال عضو کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی مجلس یادآور شد: «هنگامی که کشورها با یکدیگر مبادله می‌کنند یا صادرات و واردات انجام می‌دهند، قطعا یک‌سری بدهی‌ها و طلب‌هایی وجود دارد که این موضوع عادی است. درحال‌حاضر، بسیاری از پول‌های ما در برخی کشورها بلوکه شده‌اند و همچنین برخی کشورها از ما طلب دارند و یا ما از آنها طلب داریم. این مسائل بین کشورها عادی است و امیدواریم که حل شود».

مخالفان پشت دروازه‌های دمشق

البته گفته‌های اسماعیل بقایی و یعقوب رضازاده تا قبل از روند تحولات میدانی پیش‌ازظهر دیروز شنبه بود. چون در سطح میدانی و تا لحظه تنظیم این گزارش نیز خبرهای غیرموثقی از احتمال سقوط دمشق گفته‌اند. در همین باره و هم‌زمان با پیشروی‌های معارضین به سمت پایتخت سوریه، وال‌استریت ژورنال هم خبر داد خانواده رئیس‌جمهور سوریه عصر دیروز شنبه از کشور خارج شده‌اند. در تازه‌ترین اخبار میدانی هم مخالفان مسلح از تسلط بر مناطق «کنکر» و «دیر ماکر» در جنوب غرب دمشق پس از عقب‌نشینی ارتش از آنها خبر دادند. به نوشته انتخاب، معارضین مسلح سوری همچنین از عقب‌نشینی‌های پی‌درپی نیروهای ارتش سوریه از شهر عرتوز و مناطق اطراف آن در غرب دمشق اطلاع داده و عنوان داشتند: «شعبه «سعسع» امنیت نظامی در حومه دمشق را تصرف کردیم و به سمت پایتخت پیشروی خواهیم کرد».

در همین حال، دیده‌بان حقوق بشر سوریه مدعی شد: «ارتش سوریه از عرتوز در ریف دمشق عقب‌نشینی کرد و هم‌اکنون در فاصله ۱۰کیلومتری شهر دمشق قرار دارد». برخی منابع از پیشروی مخالفان تا سه کیلومتری دمشق گفته‌اند. بااین‌حال دیده‌بان حقوق بشر سوریه این را هم افزود: «ارتش به طور سریع در جنوب سوریه درحال عقب‌نشینی است و گروه‌های مسلح در ۱۰کیلومتری دمشق قرار گرفته‌اند». منابعی در اپوزیسیون مسلح سوریه به الجزیره هم گفتند: «عملیات نظامی ویژه‌ای را از چند محور برای ورود به پایتخت دمشق آغاز کرده‌ایم». در همین حال، فارس نیز به نقل از یک منبع نظامی سوری تأکید کرد که خبرها مبنی‌بر عقب‌نشینی نیروهای مسلح سوریه از حومه دمشق صحت ندارد و تبلیغات رسانه‌ای دروغین گروه‌های مسلح در شبکه‌های اجتماعی و برخی از شبکه‌های خبری فقط با هدف ایجاد ترس و وحشت بین غیرنظامیان دمشق انجام می‌شود.

تهران تغییر سیاست داده؟

از همان سه‌شنبه هفته گذشته که زمزمه تحولات معنادار در سوریه مطرح بود، بسیاری گزاره تغییر نگاه ایران را درباره بشار اسد مطرح کرده بودند و به نظر می‌رسد با پررنگ‌ترشدن احتمال سقوط دمشق، این گزاره‌ها پررنگ‌تر شده است. چنان که عبدالقادر فایز، رئیس دفتر الجزیره در تهران، درباره رویکرد ایران درمورد بحران سوریه سه نکته بیان کرد و نوشت: «سه نکته قابل توجه در ارتباط با رویکرد ایران نسبت به تحولات سوریه و نحوه عملکرد تهران در میدان سوریه؛ مؤلفه سیاسی: عباس عراقچی، وزیر امور خارجه، نقشی کلیدی در هدایت مرحله کنونی ایفا می‌کند و تقریبا تنها سخنگوی تهران در حوزه‌های سیاست، نظامی‌گری و امنیت ملی است که در میدان سوریه با ابعاد منطقه‌ای آن فعالیت می‌کند. به نظر می‌رسد این نقش، تصمیمی است که با اجماع در میان نهادهای تصمیم‌گیری در داخل ایران اتخاذ شده است. نکته جالب دیگر این است که این اقدامات در داخل ایران با هیچ انتقاد جدی، چه در مطبوعات و چه در برخی تریبون‌های سیاسی، مواجه نشده است. برای کسانی که ایران را به‌خوبی می‌شناسند، این مسئله بسیار مهم تلقی می‌شود. مؤلفه رسانه‌ای: تلویزیون رسمی ایران تغییرات قابل توجهی در روایت خبری خود از تحولات سوریه ایجاد کرده است. این تغییر به‌سختی می‌تواند یک اقدام تصادفی یا نظر شخصی باشد و احتمالا تصمیمی رسمی بوده است، به‌ویژه با توجه به رسمی‌بودن رسانه مذکور. مؤلفه نظامی: تاکنون هیچ نشانه‌ای از تحرک نظامی ایران در سوریه مشاهده نمی‌شود، چه به شکل حضور مستقیم و جدید برای نبرد، و چه به شکل فعال‌سازی گروه‌های مسلح هم‌پیمان ایران در خاک سوریه. این وضعیت نیز به‌سختی می‌تواند یک تصمیم تاکتیکی یا کوتاه‌مدت بدون افق مشخص باشد و به نظر می‌رسد که این هم یک تصمیم حساب‌شده است. نتیجه‌گیری: بر اساس این نکات می‌توان تحلیل کرد که ایران درحال اتخاذ رویکردی متفاوت نسبت به تحولات سوریه است». البته این تغییر نگاه احتمالی تهران به بشار به مذاق برخی از چهره‌های سیاسی خوش نیامده است. کمااینکه در روز شنبه مجلس شورای اسلامی، حمید رسایی در صحن علنی متذکر شد: «اتفاقاتی در بیرون مجلس می‌افتد و نمایندگان هیچ نطقی نمی‌توانند انجام دهند. الان اتفاقاتی در سوریه می‌افتد که ما توجیه نیستیم و جلسه‌ای گرفته نمی‌شود». پیش‌تر هم احمد نادری، نماینده تهران، با اشاره به پیشروی نیروهای مخالف بشار اسد در شبکه ایکس نوشت: «سوریه در آستانه سقوط است و ما داریم خونسرد تماشا می‌کنیم». او افزود: «در صورت سقوط دمشق، لبنان و عراق را هم از دست خواهیم داد. علت این سکوت را نمی‌فهمم، تا دیر نشده باید کاری کرد». البته ادعای نشریه آمریکایی نیولاینز می‌تواند تا حدودی چرایی تغییر نگاه تهران به اسد را روشن کند. چون به ادعای این رسانه: «به نظر می‌رسد که مقامات سوریه دمشق را به محلی غیرقابل تحمل برای مسئولان ایران تبدیل کرده بودند. به عنوان مثال، نیروهای امنیتی سوریه مجوزهای اجاره مسکن برای مستأجران ایرانی را محدود کرده بودند». آن‌طورکه انتخاب گزارش داده، در ادامه این مطلب آمده است: «ایرانی‌ها برای ثبت اجاره‌نامه‌ها با مشکلات بیشتری مواجه شده بودند، اگر نگوییم این کار غیرممکن شده بود. همچنین، گزارش شده بود که یک مدرسه ایرانی تعطیل شده و نیروهای امنیتی سوریه در برخی محله‌های دمشق خانه به خانه می‌رفتند تا از مالکان بپرسند آیا خانه خود را به ایرانی‌ها اجاره داده‌اند یا خیر. درعین‌حال ساکنان محله‌هایی که بیش از سایرین هدف حملات هوایی اسرائیل قرار می‌گرفتند، از حضور ایرانی‌ها ناراضی بودند، زیرا احساس می‌کردند این حضور آنها را نیز به هدف تبدیل کرده است». به ادعای نیولاینز: «تحلیلگران معتقدند تهران از این موضوع آگاه بوده که شکاف امنیتی منجر به ترورها در حملات هوایی اسرائیل به دمشق، احتمالا از سوی سوری‌ها بوده است. اسد تا پیش از هفته گذشته ظاهرا درحال فاصله‌گرفتن از ارتباطات خود با ایران بود، درحالی‌که هم‌زمان تلاش‌هایی برای بازسازی روابط خود در منطقه و بهبود جایگاه بین‌المللی‌اش انجام می‌داد».